

УДК 323.1: 323.2: 355.02

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-43>

Олексій Шишкін

ORCID: 0009-0001-0760-5622

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ПОСТКОЛОНІАЛЬНІ СТУДІЇ У ВИМІРІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті здійснено комплексний політологічний аналіз трансформаційної динаміки української національної ідентичності в умовах повномасштабної російської агресії. Обґрунтовано, що постколоніальні студії є найбільш методологічно перспективною рамкою для дослідження цих процесів, оскільки вони дозволяють інтерпретувати війну не лише як територіальний конфлікт, а як акт епістемологічної деколонізації та подолання «дифузної ідентичності». Теоретичний фундамент роботи базується на критичній адаптації ідей І. Валлерстайна, Ж. Дерріди, К. Дорана, А. Лумбі, Д. Сімона, Ф. Фанона, М. Фуко, Р. Янга та ін., що дозволяє деконструвати імперські міфи про «триєдиний народ» та утвердити політичну суб'єктність України в межах «постколоніального реалізму» (Е. Соренсен). Окрему увагу приділено доробку українських дослідників (О. Баталова, Т. Журженко, Л. Залізняка, Н. Кривди, Ю. Поліщука, В. Портнікова, О. Резніка, Л. Саракун), чії праці закладають основу для розуміння специфіки українського націотворення в умовах кризи війни.

Методологія дослідження поєднує критичний дискурс-аналіз та модель оцінки стійкості через феномен «злиття ідентичностей» (Р. Сундберг, Г. Густавссон). Емпіричний фундамент роботи становлять результати репрезентативних соціологічних моніторингів (Центр Разумкова, Соціологічна група «Рейтинг», Gradus Research), які охоплюють період трансформаційних зрушень. Отримані результати фіксують остаточний розрив українського суспільства з постколоніальною амбівалентністю та визначають ціннісні детермінанти, що слугують фундаментом ліберально-демократичного транзиту. Обґрунтовано, що «ідентичність опору», сформована за ризоматичним принципом (Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі), трансформується у стратегічний фактор обороноздатності, конвертуючи індивідуальну залученість у високу соціетальну стійкість нації. У висновках акцентовано, що збереження ідентичності єдиності постає пріоритетними завданнями політики національної безпеки в контексті протидії виснаженню українського суспільства та інтенсифікації гібридних загроз з боку РФ.

Ключові слова: національна ідентичність, російсько-українська війна, постколоніальні студії, ідентичність опору, злиття ідентичностей, політична нація, національна безпека.

Вступ. Сучасна російсько-українська війна є не лише масштабним збройним конфліктом на європейському континенті з часів Другої світової війни, а й екзистенційним протистоянням ідентичностей у цивілізаційному вимірі, що має глибоке постколоніальне коріння. Цю повномасштабну військову агресію варто інтерпретувати як кульмінацію багатовікової імперської стратегії РФ, спрямованої на системне нищення української політичної суб'єктності та національної ідентичності. Ідеологічний базис агресії ґрунтується на специфічному російському експансіонізмі, що за своєю природою є імперським та орієнтованим на тотальне пригноблення та асиміляцію сусідніх народів. Характерною рисою цього процесу, як слушно зазначає Е. Томпсон, є те, що агресивний націоналізм Росії «спрямований на експорт власної національної ідентичності та завоювання земель, на яких живуть Інші» [17, с. 20]. У період після розпаду СРСР ця політика трансформувалася у спроби встановлення домінування через концепт «триєдиного російського народу»; в його межах політична суб'єктність українців і білорусів піддавалася редукції відповідно до логіки імперського реваншизму РФ [1, с. 6].

© О. Шишкін, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Цей цивілізаційний розрив ідентичностей має глибоке коріння. Як зауважує Л. Залізняк: «Азійська ментальність росіянина не сприймає європейських цінностей і вороже ставиться до її носіїв, зокрема українців, які неодноразово демонстрували свої європоцентричні пріоритети на майданах 2004 та 2014 років» [5, с. 28]. Задля легітимізації контролю над Україною та перешкодження її євроінтеграції РФ використовує стратегії ворожнечі, дегуманізації та стигматизації українства. За словами Т. Журженко, Кремль намагається дискредитувати українців «як націоналістів і видати навіть поміркований та демократичний український націоналізм за «фашизм», який загрожує росіянам та російськомовним, які живуть в Україні. Використовуючи риторику щодо «запобігання поширенню українського націоналізму» та «захисту російських співвітчизників» [4], РФ намагається легітимізувати власну неоімперську стратегію. Значна частина російського політикуму ототожнює Україну як «частину власної ідентичності їхньої країни», внаслідок чого «покладається на свої національні міфи, створюючи наративи і проєкти, призначені для того, щоб зв'язати Україну з Росією у «спільному майбутньому» [4]. П. Горностай акцентує, що сучасна Росія має «високий імперський складник, що істотно базується на історичному підґрунті... <...>, спричинений здебільшого фейковою російською історією. Інструментарієм цього виступають продукти міфотворчості, що апелюють до ідеологемі «русского мира», яка з лютого 2022 року «перетворилась на нацистську ідею в чистому вигляді» [9, с. 12]. В основі російської доктрини концепт неоевразійства (радикальна ідеологічна доктрина, спрямована на конструювання альтернативної західноцентричному світу «євразійської системи», де Росія постає ядром, що легітимізує поглинання пострадянського простору як своєї «історичної» та «геополітичної» зони впливу) і, як підкреслює Д. Берда, Кремль масштабував цю ідеологію до рівня агресивної державної політики, що «дала путінському режиму ліцензію на вбивство, зґвалтування та знищення України й українців... Це імперський і колонізуючий проєкт» [19, р. 115]. Зазначене підтверджує геноцидну природу агресії РФ, спрямовану на розмивання української національної ідентичності та блокування цивілізаційного вибору України – її інтеграції до європейського демократичного простору.

Незважаючи на історичне розташування на перетині цивілізаційних платформ, у ціннісному вимірі Україна традиційно тяжіє до західної парадигми. Для держави, яка після 1991 року опинилася між двома моделями розвитку – пострадянською та європейською, питання ідентичності набуло стратегічного значення. Європейська інтеграція постала не лише зовнішньополітичним курсом, а і символом цивілізаційного вибору, що визначає суспільну модель, пріоритети розвитку та національне самоусвідомлення [13, с. 13]. Станом на грудень 2025 року більше половини опитаних українців (51,8%) ідентифікують себе як європейців [13, с. 13]. Це свідчить про глибоке коріння західної ідентичності, яка базується на менталітеті, що «споконовічно був, на відміну від Росії, «спорідненим із західними цінностями» [24, р. 127]. Водночас шлях до цієї суб'єктності був і залишається трагічним. Н. Кривда у дослідженні «Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни» підкреслює, що українська нація впродовж тривалого часу системно «винищувалася, розпорошувалася, свідомо висміювалася» [8], нині, як наголошує М. Голдер, цілком очевидно, що «осовною метою російської війни... є викорінення усіх слідів української ідентичності» [2].

Проте екзистенційна загроза стала каталізатором прискореної деколонізації свідомості українців. Постколоніальна амбівалентність та «дифузна ідентичність» [3, с. 15–16], притаманні суспільству до 2014 року, трансформувалися в «ідентичність опору». Це виявляється у домінуванні політичної нації над етнічною спільнотою [10] та формуванні ще більшого проєвропейського консенсусу українців. Така динаміка підтверджує, що групова ідентифікація є ключовим мобілізаційним чинником [45], а національна гордість активує механізм «жертвовної схильності» [47] – готовності до самопожертви заради суверенітету. Наукова проблема

дослідження полягає у методологічній лакуні щодо комплексного аналізу цих трансформацій. Сучасні постколоніальні студії часто мають вузькодисциплінарний характер (історичний чи психологічний), що обмежує їхню інтеграцію в цілісну політологічну рамку з акцентом на безпекові чинники. У цьому контексті концептуалізація національної ідентичності в умовах війни постає не лише інструментом ідейної мобілізації [40], а і стратегічною умовою оборони. За визначенням К. Ведебранда та Д. Йонссона, мова насамперед про «...схильність діяти або думати певним чином з метою, пов'язаною з обороною» [46]. Зрештою, ідентичність стає базовим фактором, що визначатиме політичне майбутнє України в межах нового безпекового порядку на європейському континенті.

Мета статті – концептуалізувати трансформаційну динаміку української національної ідентичності в умовах російсько-української війни як перехід від постколоніальної амбівалентності до консолідованої політичної нації, а також детермінувати функціональний зв'язок цих зрушень із чинниками обороноздатності держави та траєкторією ліберально-демократичного транзиту.

Матеріал і методи дослідження. Методологія дослідження базується на принципах мультидисциплінарності, що дозволяє поєднати інструментарій сучасних гуманітарних наук, передусім політології, із теоретичною рамкою постколоніальних студій. Теоретичний фундамент роботи становить критична рефлексія класичних концепцій І. Валлерстайна [44], Ж. Дерріди [23], К. Дорана [25], А. Лумби [34], Д. Сімона [37], Ф. Фанона [27], М. Фуко [28; 29], Р. Янга [48; 49] та інших та їхня адаптація до реалій «постколоніального реалізму» (Е. Соренсен [38]). Особливу увагу приділено доробку українських дослідників (таких як О. Баталов [1], Т. Журженко [4], Л. Залізник [5], Н. Кривда [8], Ю. Поліщук [10], В. Портніков [11], Л. Саракун [14] та ін.), праці яких дозволяють дослідити вплив постколоніального минулого України та процеси трансформації національної ідентичності у вимірі сучасної російсько-української війни. Провідним прикладним методом вибрано критичний дискурс-аналіз, спрямований на деконструкцію ідеологем «руського мира» та виявлення генези «ідентичності опору». Емпіричний базис сформовано шляхом вторинного аналізу результатів репрезентативних соціологічних досліджень: «Ідентичність громадян України: тенденції змін» (група «Рейтинг» 2023 р., 2024 р.) [6; 7]; «Соціологічне дослідження до Дня Незалежності: уявлення про патріотизм та майбутнє України» (Соціологічна група «Рейтинг» 2023 р.) [15]; «Реінтеграція українців: культурно-ідентичнісні та соціально-економічні аспекти повернення» (аналітична доповідь Центру Разумкова 2025 р.) [13] та «Україна 2035: сила, вразливість і потенціал країни» (результати дослідження Gradus 2025 р.) [18]. Для встановлення кореляції між ціннісними орієнтирами та стійкістю в умовах кризи війни використано модель оцінки «готовності захищати (обороняти) країну» за методологією Р. Сундберга та Г. Густавссона [40] у поєднанні з предикторами демократичного розвитку Д. Габріельссона та співавторів [30] – національною ідентичністю та гордістю за свою державу.

Результати та обговорення. У сучасному політологічному дискурсі національна ідентичність розглядається не як статичний набір атрибутів, а як динамічний конструкт. Вона трансформується під впливом культурно-історичних та суспільно-політичних чинників, постаючи фундаментальною умовою політичної суб'єктності та стійкості держави. Як зазначає Н. Саракун, ідентичність функціонує як «усвідомлення людиною своєї приналежності до певної групи, що дозволяє їй визначити своє місце у соціокультурному просторі» [14, с. 35–36]. В українських реаліях цей ціннісний «обрій», згідно з ідеями Ч. Тейлора, перетворюється на простір екзистенційного морального вибору – мотивацію «визначити, що становить для мене благо чи цінність» [16, с. 30]. У цьому контексті ідентифікація, через методологічну оптику А. Турена, стає процесом самоототожнення та «інтеріоризації соціальних статусів» [43], де індивідуальне «Я» синхронізується з колективною долею політичної

нації [32]. Це підтверджує тезу В. Портникова, що нинішня війна ведеться насамперед «заради ідентичності» [11]. Саме ідентичність як «усталене ядро» ціннісної системи [цит. за: 14, с. 8] стає головним об'єктом атаки в межах неоколоніального реваншизму РФ.

Методологічним фундаментом нашого дослідження виступають постколоніальні студії, які дозволяють деконструювати російську агресію не просто як територіальний конфлікт, а як акт епістемологічного насильства. Його проявом є «дистанційно оркестрований» та розгалужений проєкт конструювання українського суб'єкта як «Іншого», що супроводжується «асиметричним стиранням слідів цього «Іншого» в його хиткій суб'єктивності» [39, р. 24–25]. Фундаментальні праці Ф. Фанона [27] закладають основу для розуміння звільнення ідентичності як акту деколонізації свідомості через активний спротив. Для аналізу механізмів імперського домінування використано концепцію М. Фуко [28], яка дозволяє ідентифікувати російський дискурс як репресивну систему «влади-знання» [29], тоді як деконструкція Ж. Дерріди [23] слугує інструментом експозиції прихованих ієрархій, імпліцитно закладених у міф про «триєдиний народ».

Феномен української «ідентичності опору» концептуалізується через поняття «ризому» Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі: мережевий, горизонтальний характер українського самовизначення ефективно протистоїть жорсткій ієрархічній вертикалі імперії [22]. Водночас з позицій світ-системного аналізу І. Валлерстайна агресія РФ інтерпретується як відчайдушна спроба ревізії її напівпериферійного статусу через насильницьке втримання України у власній геополітичній орбіті, що блокує її природну інтеграцію до європейського «ядра» [44]. Досліджувана трансформація позначає остаточний розрив із постколоніальною амбівалентністю. За спостереженням О. Резніка, в Україні відбуваються тектонічні «соціетальні зрушення, .. злам традиційного сприйняття себе як знедоленого населення» [12], що виводить суспільство за межі реактивного «захисного націоналізму» [1] до стану проактивної суб'єктності. Як наголошують А. Лумба та Р. Янг, саме подолання епістемологічної залежності є ключовою стратегією відновлення голосу пригнобленого суб'єкта [34; 49].

Процес реконфігурації української ідентичності, враховуючи напрацювання С. Дюранта, слід розглядати як «роботу жалоби» [26] – зцілення через колективне пропрацювання історичних травм. Це корелює з ідеями Г. Пракаша про постколоніальні «зміщення» [36] та К. Дорана щодо нерозривності антиколоніалізму й націоналізму в процесах державотворення [25]. П. Дарбі та А. Паоліні обґрунтовують критичну важливість постколоніальної оптики для формування статусу держави у контексті міжнародних відносин [20], а за допомогою рефлексії Е. Соренсена можна влучно характеризувати сучасний стан українського суспільства як «постколоніальний реалізм» [38], де ідентичність гартується у безпосередньому протистоянні агресору. Подолання тривалої «дифузної ідентичності», описаної Р. Суні, стає можливим саме у такі «політично плинні моменти» [41, р. 144; 42], що, за К. МакЕван [35], формують нові тривкі соціальні зв'язки, а кожен громадянин фактично «пише власну історію деколонізації та опору колонізатору (ворогу)» [31; 33].

Таке глибоке теоретичне підґрунтя дозволяє нам перейти від концептуальних узагальнень до аналізу соціологічних маркерів. Розглянемо, як описані зсуви відбиваються у показниках національної гордості та громадянської самоідентифікації, перетворюючи суб'єктивне відчуття приналежності на об'єктивний чинник національної безпеки та обороноздатності України. Емпіричні дані, отримані в ході останніх соціологічних моніторингів, свідчать про те, що повномасштабна агресія РФ стала не просто зовнішнім викликом, а екзистенційним горнилом, у якому відбулося остаточне переплавлення української ідентичності. Ми спостерігаємо фундаментальну трансформацію: перехід від «дифузного» постколоніального стану до стадії високої консолідації, яку слід класифікувати як «ідентичність опору». Цей процес супроводжується рішучою відмовою від будь-яких форм ідеологічної,

політичної, економічної та культурної афіліації з Росією. Імперський міф про «триєдиний народ» та «братерські зв'язки» остаточно втратив свою легітимність, оскільки тепер він рефлексується українським суспільством як пряма екзистенційна загроза, спрямована на нівелювання національної ідентичності та підлив державного суверенітету. Такий свідомий розрив маркує утвердження політичної нації, об'єднаної спільними цінностями – демократією та європейським вибором, що визначає безальтернативну траєкторію ліберально-демократичного транзиту України. Ключовим теоретичним конструктом для розуміння нинішнього стану українського суспільства є теорія «злиття ідентичностей», запропонована Р. Сундбергом та Г. Густавссоном [40]. Згідно з їхнім підходом, «злиття» – це вісцеральне, майже органічне відчуття єдності з групою, де межа між особистим «Я» та соціальним «Ми» стирається [21; 40].

Емпіричне підтвердження викладених теоретичних тез ми знаходимо у динаміці соціологічних показників 2021–2025 рр., які фіксують остаточний розрив із постколоніальною амбівалентністю. Ключовим маркером цієї трансформації є безпрецедентна консолідація навколо громадянської ідентичності: показник самоототожнення опитаних насамперед як «громадян України» зріс із 76% у 2021 році до 94,8% у червні 2024 року [6; 7; 15]. Ці цифри відображають фундаментальний зсув у структурі свідомості: якщо до повномасштабного вторгнення національна приналежність могла конкурувати з локальною (регіональною) або соціально-професійною ідентичностями, то в умовах екзистенційної кризи війни вона стала безальтернативним ядром особистості. Зростання до майже абсолютного рівня (94,8%) свідчить, що війна нівелювала «дифузний» стан самосприйняття, де раніше співіснували постколоніальні зв'язки з «імперським центром». Нині бути українцем означає не просто юридичний статус, а свідомий політичний вибір на користь суверенної держави. Держава перестала сприйматися як зовнішній інституційний механізм; вона інтеріоризувалася громадянським суспільством як життєво необхідний простір безпеки та ідентичності. Тому ця консолідація є прямою відповіддю на спробу РФ заперечити право України на існування: чим сильнішим є зовнішній тиск, тим міцнішим стає внутрішнє «злиття» громадянина з національною спільнотою. І це не просто статистичне коливання, а свідчення того, що державна приналежність стала домінуючим предикатом особистості. Коли індивід сприймає екзистенційну загрозу державі як загрозу власному біологічному та духовному існуванню, виникає феномен «злиття ідентичностей». Самовідданість ЗСУ, волонтерів та мільйонів пересічних українців, які живуть в умовах гострої фази війни, є прямою екстраполяцією цієї «жертвовної диспозиції», де межі між індивідуальною та колективною суб'єктністю стираються заради спільного виживання.

Ми фіксуємо фундаментальну безповоротну парадигмальну зміну: перехід від есенціалістського розуміння нації (як спільноти походження) до політико-цивілізаційної моделі (нації як свідомого вибору). Зростання частки громадян, які ідентифікують себе як європейців (до 51,8% станом на грудень 2025 року) [13], свідчить про глибоку інтеріоризацію західних цивілізаційних цінностей. Україна здійснює остаточне від'єднання від «пострадянського простору», замінюючи його стратегічною ціннісною синхронізацією з європейським «ядром». Російське політичне поле остаточно втрачає статус референтного, що маркує успіх епістемологічної деколонізації – звільнення українського суб'єкта від нав'язаних імперією способів мислення про «єдине майбутнє братських народів».

Особливе місце в архітектурі цієї нової суб'єктності посідає почуття національної гордості, показник якої демонструє вибухову динаміку (зріс із 34% до 75%) [15; 18]. У сучасному безпековому дискурсі гордість виконує функцію «ідеологічного щита», що дозволяє нації долати страшні втрати та виклики війни. Він забезпечує колективну стійкість та виступає антидотом проти стану «вивченої безпорадності», який агресор намагається нав'язати

через тактику терору. Таким чином, гордість конвертується у волю до спротиву, роблячи ідентичність базовим чинником національної безпеки.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, слід констатувати, що трансформація української національної ідентичності в умовах повномасштабної війни позначила остаточний перехід від постколоніальної амбівалентності до консолідованої політичної нації. Встановлено, що цей процес є не просто емоційною реакцією на агресію, а фундаментальним актом епістемологічної деколонізації, що деконструє імперські міфи про «триєдиний народ» та утверджує політичну суб'єктність України. Подолання «дифузної ідентичності» відбулося через інтеріоризацію європейського цивілізаційного вибору, де самоідентифікація як європейців та гордість за власну державу постають не лише психологічними станами, а базовими предикатами ліберально-демократичного транзиту. Національна гордість у цьому контексті виконує роль ціннісного фундаменту демократії: вона легітимізує правопорядок та солідарність, перетворюючи «націю як походження» на «націю як свідомий вибір» на користь європейської політичної парадигми.

Доведено, що в умовах екзистенційного протистояння національна ідентичність трансформується у стратегічний фактор обороноздатності. Виявлений феномен «злиття ідентичностей» формує найвищий рівень готовності до захисту країни, де межа між індивідуальним виживанням та колективною безпекою фактично нівелюється. Ця «ідентичність опору», вибудована за ризоматичним принципом мережевої самоорганізації, забезпечує високу соціально-сталу стійкість та блокує спроби агресора нав'язати суспільству стан «вивченої беспорядності». Таким чином, ідентичність постає об'єктивною умовою національної безпеки, визначаючи морально-психологічний потенціал спротиву та здатність нації до тривалої мобілізації в координатах «постколоніального реалізму».

Водночас необхідно наголосити на потенційних загрозах: досягнутий рівень консолідації та народження політичної нації містить у собі внутрішні чинники дестабілізації у довгостроковій перспективі. Ключова небезпека полягає у можливіму послабленні колективного українського «Ми» під тиском соціального виснаження в умовах багаторічної війни, загострення внутрішніх корупційних криз та інтенсифікації гібридних втручань з боку РФ. Зовнішній фактор російського впливу спрямований на розмивання ціннісного ядра через експлуатацію когнітивного дисонансу між політичною лояльністю громадян та їхніми інерційними побутовими практиками. Якщо інституційна неспроможність держави чи втома домінуватимуть над почуттям національної гордості, виникне реальний ризик регресу до «фрагментованої ідентичності», що знову зробить суспільство вразливим до неокolonіального реваншизму. Отже, збереження і зміцнення ідентичнісної єдності має розглядатись як пріоритетний стратегічний напрям політики національної безпеки України.

Література:

1. Баталов О. А. Постколоніальні дослідження в політичній теорії. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Питання політології*. 2016. Вип. 30. С. 5–7. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/8639>.
2. Голдер М. Вторгнення росії має на меті стерти українську культурну ідентичність. 2024. 5 січня. *Texty.org.ua*. URL: <https://texty.org.ua/fragments/111475/vtorhnennya-rosiyi-maye-na-meti-sterty-ukrayinsku-kulturnu-identychnist-poglyad/>.
3. Дияк В., Тушко К., Волобуєв В. Особливості формування множинної ідентичності в умовах російсько-української війни. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2024. Т. 27, № 2. С. 12–18. DOI: <https://doi.org/10.15421/172424>.
4. Журженко Т. Розділена нація? Переосмислення ролі політики ідентичності в українській кризі. 2015. 2 червня. *Historians.in.ua*. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1529-tetianazhurzhenko-rozdilena-natsiia-pereosmyslennia-rol-i-polityky-identychnosti-v-ukrainskii-kryzi>.

5. Залізняка Л. Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014–2016 рр. *Українознавство*. 2016. № 3(60). С. 26–39. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(60\).2016.141199](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(60).2016.141199).
6. Ідентичність громадян України: тенденції змін (травень 2023 р.) : соціол. дослідж. *Центр Разумкова*. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-traven-2023r>.
7. Ідентичність громадян України: тенденції змін (червень 2024 р.) : соціол. дослідж. *Центр Разумкова*. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r>.
8. Кривда Н. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни. *У пошуках ідентичності*. 2024. URL: <https://www.identity.org.ua/nataliia-kryvda-chomu-vazhlyvo-hovoryty-pro-identychnist-v-umovakh-viiny/>.
9. Міжгрупова взаємодія в умовах війни: ідентичності, картини світу, долання травми : матеріали круглого столу (Київ, 9 червня 2022 р.) / за наук. ред. П.П. Горностая, Л.Г. Чорної. Київ : Талком, 2022. 74 с. URL: <http://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/krug-stil-09-06-2022.pdf>.
10. Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. *Політичні дослідження*. 2024. № 2 (8). С. 73–93. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4>.
11. Портников В. Війна – вона заради ідентичності. *Збруч*. 2022. 20 жовт. URL: <https://zbruc.eu/node/113496>.
12. Резнік О. Колективна ідентичність за умов війни: від комплексу меншовартості до нації переможців. *Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва*. 2022. 24 лип. URL: <https://dif.org.ua/article/kolektivna-identychnist-za-umov-viyni-vid-kompleksu-menshovartosti-do-natsiiperemozhtsiv>.
13. Реінтеграція українців: культурно-ідентичні та соціально-економічні аспекти повернення : аналітична доповідь / О. Пищуліна, Т. Марцінковська, Ю. Якименко, М. Міщенко. *Центр Разумкова*. Київ, 2025. 114 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/2025/12/17/2025_REINTEGRATION_OF_UKRAINIANS.pdf.
14. Саракун Л. П. Культурна політика як чинник конструювання національної ідентичності : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Національний університет харчових технологій. Київ, 2014. 215 с.
15. Соціологічне дослідження до Дня Незалежності: уявлення про патріотизм та майбутнє України (16–20 серпня 2023 р.). *Соціологічна група «Рейтинг»*. 2023. URL: <https://www.ratinggroup.ua/news/soc-olog-chne-dosl-dzhennya-do-dnya-nezalezhno-uyavlennya-pro-patr-otizm-ta-maybutn-ukra-ni-16-20-se>.
16. Тейлор Ч. Джерела себе. Творення новочасної ідентичності. / Пер. з англ. А. Щербака. Київ : Дух і літера, 2005. 650 с.
17. Томпсон Е. М. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм. / Пер. з англ. М. Корчинської. Київ : Основи, 2008. 368 с.
18. Україна 2035: сила, вразливість і потенціал країни : результати дослідження. *Gradus Research*. 2024. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/ukraine-2035-strengths-vulnerabilities-and-potential/>.
19. Byrd D. The Geist of Russia war on Ukraine: Neo-Eurasianism. *The return of history: the Russo-Ukrainian war and the global spectacle*. 2022. P. 77–124. DOI: <https://doi.org/10.56344/lv2>.
20. Darby P., Paolini A.J. Bridging International Relations and Postcolonialism. *Alternatives*. 1994. Vol. 19. No. 3. P. 371–397. DOI: <https://doi.org/10.1177/030437549401900304>.
21. Darian-Smith E. Postcolonialism: a Brief Introduction. *Social & Legal Studies*. 1996. Vol. 5. No. 3. P. 291–299. DOI: <https://doi.org/10.1177/096466399600500301>.
22. Deleuze G., Guattari F. A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia / trans. from french by B. Massumi. London : Bloomsbury Publishing, 1988. 567 p.
23. Derrida J. Of Grammatology / trans. from French by G.C. Spivak. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1976. 354 p.
24. Derviş L. Analysis of the dynamics of the modern Russian-Ukrainian war: historical roots of geopolitical ambitions. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13, No. 77. P. 123–134. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.77.05.9>.
25. Doran C. Postcolonialism, Anti-colonialism, Nationalism and History. *International Studies*. 2019.

Vol. 56, No. 2–3. P. 92–108. DOI: <https://doi.org/10.1177/0020881719840257>.

26. Durrant S. *Postcolonial Narrative and the Work of Mourning*. Albany : State University of New York Press, 2003. 212 p.
27. Fanon F. *Les Damnés de la terre* (1961). Paris : La Découverte, 2002. P. 85–100.
28. Foucault M. *Discipline and punish: The birth of the prison* / trans. from French by A. Sheridan. New York : Vintage Books, 2012. 352 p.
29. Foucault M. *Power/Knowledge: selected interviews and other writings 1972–1977* / ed. by C. Gordon. New York : Pantheon Books, 1980. 270 p.
30. Gabrielsson D., Bohman A., Hjerm M. National identity and democratic trajectories. *Ethnic and Racial Studies*. 2025. P. 1–23. DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870.2025.2462711>.
31. Gustavsson G., Stendahl L. National identity, a blessing or a curse? The divergent links from national attachment, pride, and chauvinism to social and political trust. *European political science review*. 2020. Vol. 12. P. 449–468.
32. Hogg M., Abrams D. *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London : Routledge, 1988. 284 p.
33. Huddart D. *Postcolonial Theory and Autobiography*. London : Routledge, 2008. 176 p.
34. Loomba A. *Colonialism/Postcolonialism*. 3rd ed. London : Routledge, 2015. 288 p.
35. McEwan C. Postcolonialism, feminism and development: intersections and dilemmas. *Progress in Development Studies*. 2001. Vol. 1. No. 2. P. 93–111. DOI: <https://doi.org/10.1177/146499340100100201>.
36. Prakash G. *After colonialism: imperial histories and postcolonial displacements*. Princeton : Princeton University Press, 1995. 352 p.
37. Simon D. Rethinking (post)Modernism, Postcolonialism, and Posttraditionalism: South-North Perspectives. *Environment and Planning D: Society and Space*. 1998. Vol. 16, No. 2. P. 219–245. DOI: <https://doi.org/10.1068/d160219>.
38. Sorensen E. P. *Postcolonial Realism and the Concept of the Political*. London; New York : Routledge, 2021. 194 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003127741>.
39. Spivak G. C. Can the subaltern speak? / C. Nelson, L. Grossberg (eds). *Marxism and the Interpretation of Culture*. London : Macmillan, 1988. URL: <https://jan.ucc.nau.edu/~sj6/Spivak%20CanTheSubalternSpeak.pdf>.
40. Sundberg R., Gustavsson G. Defending the national identity: exploring the links between a multidimensional national identity concept and the willingness to defend one's country. *European Security*. 2025. P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2025.2540091>.
41. Suny R. G. Provisional Stabilities: the Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia. *International Security*. 1999. Vol. 24, No. 3. P. 139–178.
42. Suny R. *The revenge of the past: Nationalism, revolution, and the collapse of the Soviet Union*. Stanford : Stanford University Press, 1993. 216 p.
43. Touraine A. *Production de la société*. Paris : Seuil, 1973. P. 360.
44. Wallerstein I. *World-systems analysis: An introduction*. Durham : Duke University Press, 2004. 128 p.
45. Wang A. H.-E., Eldemerdash N. National identity, willingness to fight, and collective action. *Journal of peace research*. 2023. Vol. 60. P. 745–759. URL: <https://ssrn.com/abstract=4270668>.
46. Wedebrand C., Jonsson D. K. *Försvarsvilja i teori och praktik (Defence Willingness in Theory and Practice)*. Swedish Defence Research Agency (FOI), 2021. 68 p.
47. Wu W.-C. Distributive unfairness, national pride, and willingness to fight: evidence from Taiwan. *Journal of Asian and African studies*. 2023. Vol. 60, No. 1. P. 137–156. DOI: <https://doi.org/10.1177/00219096231168047>.
48. Young R. J. C. *Postcolonialism: A Very Short Introduction*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2020. 160 p.
49. Young R. J. C. *Postcolonialism: An Historical Introduction*. Oxford : Wiley-Blackwell, 2001. 464 p.

References:

1. Batalov, O.A. (2016). Postkolonialni doslidzhennia v politychnii teorii [Postcolonial studies in political theory]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya: Pytannia politolohii*, (30), 5–7. Retrieved from: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/8639> [in Ukrainian].
2. Holder, M. (2024, January 5). Vtorhennia rosii maie na meti sterty ukrainsku kulturnu identychnist

[Russia's invasion aims to erase Ukrainian cultural identity]. *Texty.org.ua*. Retrieved from: <https://texty.org.ua/fragments/111475/vtorhnennya-rosiyi-maye-na-meti-sterty-ukrayinsku-kulturnu-identychnist-poglyad/> [in Ukrainian].

3. Dyiak, V., Tushko, K., & Volobuiev, V. (2024). Osoblyvosti formuvannia mnozhynnoi identychnosti v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Peculiarities of the formation of multiple identity in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 27(2), 12–18. <https://doi.org/10.15421/172424> [in Ukrainian].

4. Zhurzhenko, T. (2015, June 2). Rozdilena natsiia? Pereosmyslennia roli polityky identychnosti v ukrainskii kryzi [A divided nation? Rethinking the role of identity politics in the Ukrainian crisis]. *Historians.in.ua*. Retrieved from: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1529-tetianazhurzenko-rozdilena-natsiia-pereosmyslennia-rol-polityky-identychnosti-v-ukrainskii-kryzi> [in Ukrainian].

5. Zalizniak, L. (2016). Istorychni vytoky ta tsyvilizatsiini peredumovy rosiisko-ukrainskoi viiny 2014–2016 rr. [Historical origins and civilizational prerequisites of the Russian-Ukrainian war of 2014–2016]. *Ukrainoznavstvo*, 3(60), 26–39. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(60\).2016.141199](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(60).2016.141199) [in Ukrainian].

6. Razumkov Center. (2023). *Identychnist hromadian Ukrainy: tendentsii zmin* (traven 2023 r.): sotsiol. doslidzh. [Identity of Ukrainian citizens: trends of change (May 2023): sociol. research]. Retrieved from: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-traven-2023r> [in Ukrainian].

7. Razumkov Center. (2024). *Identychnist hromadian Ukrainy: tendentsii zmin* (cherven 2024 r.): sotsiol. doslidzh. [Identity of Ukrainian citizens: trends of change (June 2024): sociol. research]. Retrieved from: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r> [in Ukrainian].

8. Kryvda, N. (2024). Chomu vazhlyvo hovoryty pro identychnist v umovakh viiny [Why it is important to talk about identity in conditions of war]. *U poshukakh identychnosti*. Retrieved from: <https://www.identity.org.ua/nataliia-kryvda-chomu-vazhlyvo-hovoryty-pro-identychnist-v-umovakh-viiny/> [in Ukrainian].

9. Hornostai, P.P., & Chorna, L.H. (Eds.). (2022). *Mizhhrupova vzaiemodiia v umovakh viiny: identychnosti, kartyny svitu, dolannia travmy: materialy kruhloho stolu* (Kyiv, 9 chervnia 2022 r.) [Intergroup interaction in war conditions: identities, worldviews, overcoming trauma: materials of the round table (Kyiv, June 9, 2022)]. Talkom. Retrieved from: <http://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/krug-stil-09-06-2022.pdf> [in Ukrainian].

10. Polishchuk, Yu. (2024). Natsionalna ta hromadianska identychnosti v Ukraini v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: konstanty ta zminy [National and civic identities in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war: constants and changes]. *Politychni doslidzhennia*, 2(8), 73–93. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4> [in Ukrainian].

11. Portnykov, V. (2022, October 20). Viina – vona zarady identychnosti [War – it is for the sake of identity]. *Zbruch*. Retrieved from: <https://zbruc.eu/node/113496> [in Ukrainian].

12. Reznik, O. (2022, July 24). Kolektyvna identychnist za umov viiny: vid kompleksu menshovartosti do natsii peremozhtsiv [Collective identity in the conditions of war: from an inferiority complex to a nation of victors]. *Fond «Demokratychni initsiatyvy» im. Ilka Kucheriva*. Retrieved from: <https://dif.org.ua/article/kolektivna-identychnist-za-umov-viiny-vid-kompleksu-menshovartosti-do-natsii-peremozhtsiv> [in Ukrainian].

13. Pyshchulina, O., Martsinkovska, T., Yakymenko, Yu., & Mishchenko, M. (2025). *Reintehratsiia ukrainsiv: kulturno-identychnisni ta sotsialno-ekonomichni aspekty povernennia: analitychna dopovid* [Reintegration of Ukrainians: cultural-identity and socio-economic aspects of return: analytical report]. Razumkov Center. Retrieved from: https://razumkov.org.ua/images/2025/12/17/2025_REINTEGRATION_OF_UKRAINIANS.pdf [in Ukrainian].

14. Sarakun, L.P. (2014). *Kulturna polityka yak chynnyk konstruiuvannia natsionalnoi identychnosti* [Cultural policy as a factor in the construction of national identity] [Unpublished candidate dissertation]. National University of Food Technologies [in Ukrainian].

15. Sociological Group “Rating”. (2023). *Sotsiologichne doslidzhennia do Dnia Nezalezhnosti: uiavlennia pro patriotyzm ta maibutnie Ukrainy* (16–20 serpnia 2023 r.) [Sociological survey for Independence Day: perceptions of patriotism and the future of Ukraine (August 16–20, 2023)]. Retrieved from: <https://www.ratinggroup.ua/news/soc-olog-chne-dosl-dzhennya-do-dnya-nezalezhno-uyavlennya-pro-patr->

otizm-ta-maybutn-ukra-ni-16-20-se [in Ukrainian].

16. Taylor, C. (2005). *Dzherela sebe. Tvorennia novochasnoi identychnosti* [Sources of the self: The making of the modern identity] (A. Shcherbak, Trans.). Dukh i Litera [in Ukrainian].

17. Thompson, E.M. (2008). *Trubadury imperii: Rosiiska literatura i kolonializm* [Imperial knowledge: Russian literature and colonialism] (M. Korchynska, Trans.). Osnovy [in Ukrainian].

18. Gradus Research. (2024). *Ukraine 2035: syla, vrazlyvist i potentsial krainy: rezultaty doslidzhennia* [Ukraine 2035: strengths, vulnerabilities and potential of the country: research results]. Retrieved from: <https://gradus.app/uk/open-reports/ukraine-2035-strengths-vulnerabilities-and-potential/> [in Ukrainian].

19. Byrd, D. (2022). The Geist of Russia war on Ukraine: Neo-Eurasianism. In *The return of history: the Russo-Ukrainian war and the global spectacle* (pp. 77–124). <https://doi.org/10.56344/lv2>.

20. Darby, P., & Paolini, A.J. (1994). Bridging International Relations and Postcolonialism. *Alternatives*, 19(3), 371–397. <https://doi.org/10.1177/030437549401900304>.

21. Darian-Smith, E. (1996). Postcolonialism: A brief introduction. *Social & Legal Studies*, 5(3), 291–299. <https://doi.org/10.1177/096466399600500301>.

22. Deleuze, G., & Guattari, F. (1988). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia* (B. Massumi, Trans.). Bloomsbury Publishing.

23. Derrida, J. (1976). *Of grammatology* (G.C. Spivak, Trans.). Johns Hopkins University Press.

24. Derviş, L. (2024). Analysis of the dynamics of the modern Russian-Ukrainian war: Historical roots of geopolitical ambitions. *Amazonia Investiga*, 13(77), 123–134. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.77.05.9>.

25. Doran, C. (2019). Postcolonialism, anti-colonialism, nationalism and history. *International Studies*, 56(2–3), 92–108. <https://doi.org/10.1177/0020881719840257>.

26. Durrant, S. (2003). *Postcolonial narrative and the work of mourning*. State University of New York Press.

27. Fanon, F. (2002). *Les damnés de la terre* [The wretched of the earth]. La Découverte. (Original work published 1961).

28. Foucault, M. (2012). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Vintage Books.

29. Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977* (C. Gordon, Ed.). Pantheon Books.

30. Gabrielsson, D., Bohman, A., & Hjerm, M. (2025). National identity and democratic trajectories. *Ethnic and Racial Studies*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/01419870.2025.2462711>.

31. Gustavsson, G., & Stendahl, L. (2020). National identity, a blessing or a curse? The divergent links from national attachment, pride, and chauvinism to social.

32. Hogg, M.A., & Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. Routledge.

33. Huddart, D. (2008). *Postcolonial theory and autobiography*. Routledge.

34. Loomba, A. (2015). *Colonialism/postcolonialism* (3rd ed.). Routledge.

35. McEwan, C. (2001). Postcolonialism, feminism and development: Intersections and dilemmas. *Progress in Development Studies*, 1(2), 93–111. <https://doi.org/10.1177/146499340100100201>.

36. Prakash, G. (Ed.). (1995). *After colonialism: Imperial histories and postcolonial displacements*. Princeton University Press.

37. Simon, D. (1998). Rethinking (post)modernism, postcolonialism, and posttraditionism: South-North perspectives. *Environment and Planning D: Society and Space*, 16(2), 219–245. <https://doi.org/10.1068/d160219>.

38. Sorensen, E.P. (2021). *Postcolonial realism and the concept of the political*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003127741>.

39. Spivak, G.C. (1988). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271–313). Macmillan. Retrieved from: <https://jan.ucc.nau.edu/~sj6/Spivak%20CanTheSubalternSpeak.pdf>.

40. Sundberg, R., & Gustavsson, G. (2025). Defending the national identity: Exploring the links between a multidimensional national identity concept and the willingness to defend one's country. *European Security*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/09662839.2025.2540091>.

41. Suny, R.G. (1999). Provisional stabilities: The politics of identities in post-Soviet Eurasia. *International*

Security, 24(3), 139–178.

42. Suny, R.G. (1993). *The revenge of the past: Nationalism, revolution, and the collapse of the Soviet Union*. Stanford University Press.

43. Touraine, A. (1973). *Production de la société* [The production of society]. Seuil.

44. Wallerstein, I. (2004). *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press.

45. Wang, A.H.-E., & Eldemerdash, N. (2023). National identity, willingness to fight, and collective action. *Journal of Peace Research*, 60(5), 745–759. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=4270668>.

46. Wedebrand, C., & Jonsson, D.K. (2021). *Försvarsvilja i teori och praktik* [Defence willingness in theory and practice]. Swedish Defence Research Agency (FOI).

47. Wu, W.-C. (2023). Distributive unfairness, national pride, and willingness to fight: Evidence from Taiwan. *Journal of Asian and African Studies*, 60(1), 137–156. <https://doi.org/10.1177/00219096231168047>.

48. Young, R.J.C. (2020). *Postcolonialism: A very short introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.

49. Young, R.J.C. (2001). *Postcolonialism: An historical introduction*. Wiley-Blackwell.

Oleksii Shyshkin. National identity: postcolonial studies in the dimension of the Russian-Ukrainian war

The article provides a comprehensive political analysis of the transformational dynamics of Ukrainian national identity amidst full-scale Russian aggression. It is argued that postcolonial studies represent the most methodologically promising framework for researching these processes, as they allow for interpreting the war not only as a territorial conflict but as an act of epistemological decolonization and the overcoming of “diffuse identity”. The theoretical foundation of the work is based on a critical adaptation of the ideas of I. Wallerstein, J. Derrida, C. Doran, A. Loomba, D. Simon, F. Fanon, M. Foucault, R. Young et al, which enables the deconstruction of imperial myths regarding the “triune people” and asserts Ukraine’s political agency within the framework of “postcolonial realism” (E. Sorensen). Particular attention is paid to the scholarship of Ukrainian researchers (O. Batalov, T. Zhurzenko, L. Zalizniak, N. Kryvda, Yu. Polishchuk, V. Portnikov, O. Reznik, and L. Sarakun), whose works lay the foundation for understanding the specifics of Ukrainian nation-building in the conditions of the war crisis.

The research methodology combines critical discourse analysis and a resilience assessment model based on the phenomenon of “identity fusion” (R. Sundberg, G. Gustavsson). The empirical foundation of the work comprises the results of representative sociological monitoring (Razumkov Centre, Sociological Group “Rating”, Gradus Research), covering the period of transformational shifts. The findings record a definitive break between Ukrainian society and postcolonial ambivalence and identify the value determinants serving as the foundation for the liberal-democratic transition. It is substantiated that the “identity of resistance”, formed according to the rhizomatic principle (G. Deleuze, F. Guattari), is transformed into a strategic factor of defense capability, converting individual engagement into high societal resilience. The conclusions emphasize that the preservation of identical unity appears as priority tasks of the national security policy in the context of countering the exhaustion of Ukrainian society and the intensification of hybrid threats from the Russian Federation.

Key words: national identity, Russian-Ukrainian war, postcolonial studies, identity of resistance, identity fusion, political nation, national security.

Відомості про автора:

Шишкін Олексій – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти «Доктор філософії» (PhD) кафедри політології, соціології і культурології, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди.

Надійшла 02.12.2025

Прийнята 17.12.2025

Опублікована 28.01.2026